

Makale Bilgisi

Makale Türü

Derleme Makale

Geliş Tarihi

24.07.2024

Kabul Tarihi

15.06.2025

Anahtar Kelimeler

Masallar,

Üvey Anne,

Kültürel Aktarım,

Yeniden Yazım

Masallarda Üvey Annelik: Derleme Çalışması

*Fatma ANKARALI

ÖZ

Masallar, nesiller boyunca aktarılan ve toplumların sözlü geleneklerinin önemli bir parçası olan edebi eserlerdir. Çocukların dünyasında önemi büyük olan, onların hayal güçlerine zenginlik katan, dinleme becerilerini geliştiren bu kültürel ürün, aynı zamanda bilişsel ve dil gelişimlerine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bu anlatılar, dönemin sosyal yapısını ve kültürel normlarını doğrudan veya semboller aracılığıyla yansıtarak, toplumsal kuralların öğrenilmesine yardımcı olur. Masalların en önemli özelliklerinden biri de toplumsal kuralların ipuçlarını bilinçaltı mesajlarla dinleyicilerine sunmasıdır. Okuduğumuz veya dinlediğimiz masalın geçtiği devirde var olan pek çok adet, gelenek, inanç ve toplumsal olayları söylem sırasında doğrudan veya simgeler yoluyla anlamak mümkündür. Bu çalışmada, dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalını analiz eden makaleler bağlamında, üvey anneliğin nasıl temsil edildiği konusu işlenmiştir. Yeniden yazım tekniğine de değinilen çalışmada, Murathan Mungan'ın Kırk Oda adlı eserinde bu temsile nasıl yer verdiği ve bu yazım tekniğiyle üvey anne figürünün uğradığı değişimler anlatılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden, literatür taraması ve söylem analizi teknikleri kullanılan makale, bir derleme çalışmasıdır.

Atıf: Ankaralı, F. (2025). Masallarda Üvey Annelik: Derleme Çalışması. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 8(1), 65-83. DOI: 10.55150/apjec.1522010

Article Information

Review Article

Received

24.07.2024

Accepted

15.06.2025

Key Words

Fairy Tales,
Stepmother,
Cultural Transmission,
Rewriting

Stepmothers in Fairy Tales: A Compilation Study

*Fatma ANKARALI

ABSTRACT

Fairy tales are literary works that have been passed down through generations and are an important part of the oral traditions of societies. These cultural products, which hold great significance in children's lives by enriching their imaginations and improving their listening skills, also contribute significantly to their cognitive and language development. These narratives reflect the social structure and cultural norms of the time, either directly or through symbols, helping individuals learn societal rules. One of the most important characteristics of fairy tales is that they convey clues about societal norms to their listeners through subconscious messages. Many customs, traditions, beliefs, and social events of the period in which the fairy tale is set can be understood during the narration, either directly or symbolically. In this study, the representation of stepmotherhood in one of the most famous examples of fairy tales, Snow White and the Seven Dwarfs, is examined in light of articles analyzing this tale. The study also touches upon the rewriting technique, explaining how this representation is portrayed in Murathan Mungan's work, Forty Rooms, and the changes the stepmother figure undergoes through this technique. The article, which employs qualitative research methods such as literature review and discourse analysis techniques, is a compilation study.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin en eski olgularından biri olan annelik, toplumların en büyük değerlerindendir (Duygulu, 2013). Annelik kavramı, tarih boyunca, farklı akım ve toplumsal etkilerle kadına atfedilen olumsuz özelliklerden etkilenmediği gibi, aynı zamanda kadına saygın bir konum ve kutsiyet sunmaktadır (Korucu, 2019, 133). Collin ve Laborie (2015: 39) anneliği, değer verilen ayrıcalıklı varlık, bir canlıyı dünyaya getiren güç olma yanında, siyasi ve sosyal imtiyaz isteme aracı ve ezilme kaynağı gibi özelliklerle tanımlamaktadırlar.

Feminist kuram çocuk sahibi olma ve annelik kavramını, ezilme nedeni olarak görse de özellikle 18. yüzyıldan sonra iyi annelik ve toplum değeri olarak anne sevgisi yüceltilmiş, fedakârlık, cefakarlık, koruyuculuk ve iyi kalplilik örneği olarak gösterilerek kutsallaştırılmıştır (Collin ve Laborie, 2015, 40). Bu kutsallık, halk edebiyatında atasözü, masal, ninni gibi anlatılarla kültürel bellekte yer almış, yüce, ulu gibi sıfatlar anneye yakıştırılarak Ana Tanrıça, Toprak Ana, Tabiat Ana gibi kavramlarla özdeşleştirilmiştir (Torun ve Dursun, 2020, 539).

Yaşam sürecinde eşler arasında meydana gelen anlaşmazlık neticesinde evliliğin sonlandırılması veya eşlerden birinin hayatını kaybetmesiyle aile birliği bozulmaktadır. Bu aile dağılmaları sonrasında farklı kişilerle yapılan evliliklerle yeni bir aile kurulması durumunda üveylik durumunu ortaya çıkartmakta, aileye yeni katılan kişi üvey sıfatıyla anılmaktadır. Çocuklu ailelerde üvey çocuğun beraber yaşadığı anne veya babadan biriyle biyolojik bağı olmamaktadır (İnal, 2014). Aile içi problem ve iletişim sorunları tüm aile yapılarında görülse de üvey aileyi meydana getiren bireylerin komplike yapıları bu karmaşayı arttırmakta ve belirginleştirmektedir (Brown, Manning ve Stykes, 2015: 180). Üvey ailelerde yeni bir üvey kardeş varlığı da, çocuklar açısından yeni düzene adapte olmak açısından olumsuz etki oluşturmaktadır (Aslantürk ve Kılıç, 2020: 1185). Bu ailelerde karşılaştıkları ön yargı ve olumsuz düşünceler nedeniyle aidiyet problemini sadece çocuklar değil, çocuklu erkekle yaşamını birleştiren kadınlar da yaşamaktadır (Cann-Milland ve Southcott, 2018: 833; Burns, 2010: 1).

Toplumda anne olgusuna kutsiyet atfedilip, iyi ve güzel sıfatlarla anılırken, (Bozkur ve Taylan, 2020: 50), üvey anneliğe ön yargıyla yaklaşılmakta, üvey anneler çocukla sağlıklı iletişim kurmayan, sevgi ve merhamet göstermeyen kişiler olarak algılanmaktadır. Normalde öz annenin yapması normal olarak görülen ihmal veya olumsuz davranış üvey annenin başkasının çocuğuna gerektiği şekilde özen gösteremeyeceği düşüncesiyle farklı ve yanlış algılanabilmekte, bu ön yargı ise,

ilişkilerde kaygı ve gerginliklere neden olmaktadır (Helimoğlu Yavuz, 1996: 118).

Üvey sıfatı sadece bizim toplumumuzda değil bir çok kültürde olumsuz duyguları çağrıştırmaktadır.

Jung'un "Dört Arketip" adlı eserinde anne;

1. Bakım yapan, besleyen büyüten; iyi anne

2. Duygusal, iyi yürekli; melek gibi anne

3. Baştan çıkaran, aldatan, zehirleyen; kötü anne olarak üç grupta incelenmiştir.

Jung'a göre üvey anne, zehirleyen, baştan çıkaran kötü anne grubuna dahil edilmekte, çocuklara baskı kuran, korku ve tedirginlik oluşturan karakter olarak düşünülmektedir (Jung, 2019; 21-22). Duygu ve düşüncelerin sosyal yapıların kurgusu olduğunu iddia eden Durkheim 'in (2014, 21) argümanlarından hareketle, üvey annelikle alakalı ön yargı ve düşüncelerin öğrenilmiş olduğunu belirtmek zorunludur. Kültürel söylemlerde bilhassa masallarda, bu ön yargıyı perçinleyen içerikler oldukça yoğundur.

Sözel halk edebiyatının en mühim eserlerinden olan masallar, (Doğan, 2018, 15) ait olduğu kültürün fikir, duygu ve inancını gösteren ürünlerdir. Sınırsız hayal gücü kullanımının yanında, var olduğu kültür ve coğrafyanın önemli özelliklerini taşıyan masallar (Demir, 2017, 3304), toplumsal hafızanın yol haritası görevini de üstlenir. Bu yönüyle bakıldığında masalların tamamen imkânsız olaylar içermediği, gerçek yaşamın idealize biçimlerinin fark edilmesine aracılık ettiği görülmektedir (Demir, 2017: 502). Masallar kendi dünyalarında kötülüğü, onaylanmayan durum ve davranışları, varlıklar, nesneler, duygu ve karakterler vasıtasıyla aksettirirler ve içerdikleri en belirgin tema iyilikle kötülüğün çatışmasıdır (Solmaz ve Akılmak, 2021, 48). Bu yapıtlarda odak noktası insan olan (üvey annenin zalimliği ve aile içi yardımlaşma gibi) toplumsal olaylar, yaşamla ilişkili sembollerle aktarılır. Fakat bu anlatım örtük mesaj aracılığıyla verilir ve ders verme amacı açık olarak belirtilmez (Sarpkaya, 2019, 67).

Masallarda yer alan üvey anne figürlerinin tümünün olumsuz duygularla donandığını düşünürsek (Demir, 2017: 504-505; Demir, 2017: 3310) akla şu soru gelmektedir: Sosyal yaşamda yer alan üvey anne gerçekliği masallara mı aksetmiştir, yoksa masallar toplumda üvey anne modelini mi üretmiştir? Sosyal hakikatin yapısında karşılıklılık ilişkisi içinde var olması sebebiyle bu sorunun cevaplanması mümkün görünmemektedir (Fidan, 2022, 35).

Toplum kültürüne yerleşmiş masal, destan gibi yapıtlarda da üvey anne figürü kötü, merhametsiz, büyücü gibi sıfatlarla pekiştirilmekte, özellikle çocukların üvey annelerine ön yargıyla yaklaşmasına sebep olarak ilişkiler baştan bozulabilmekte, hatta annesini kaybetmeyenlerde bile "kaybedersem" endişesiyle, gerginlik ve

anksiyetelere sebep olmaktadır (Duygulu, 2013).

Fidan (2022, 35) üvey anne ile büyüyen kadınlar üzerinde yaptığı araştırmasında bu kadınların üvey anneleriyle sevgi odaklı bir ilişki kuramadıklarını, üvey anne olgusunu ise olumsuz söylemlerle tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca bu kadınlar, masallarda yansıtılan üvey anne tiplemesinin mevcut gerçekliğe uygun olduğunu iddia etmişlerdir.

Günümüzde artan boşanma oranları, boşanma sonrası yapılan yeniden evlilikler ile farklı aile yapıları oluşmakta, bu yapıların çocuklar üzerindeki tesirleri araştırmalara konu olmaktadır. Yapılan araştırmalar üvey ebeveynlik konusunun duygusal ve sosyolojik olarak ele almakta, bu noktada var olan ön yargının çocuk ve aile açısından risklerine dikkat çekmektedir (Arslantürk, Kılıç, 2020, 1172). Bu nedenle, üvey ebeveynlik konusu, kültürel söylemler, psikolojik tesirler ve toplumsal yapı dinamikleri göz önünde bulundurularak, eleştirel ve çok boyutlu olarak araştırılması önemlidir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı; dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" masalında üvey annelik figürünün nasıl temsil edildiğini söylem analizi yöntemiyle incelemektir. Ayrıca, Murathan Mungan'ın "Kırk Oda" adlı eserinde bu konunun yeniden yazım sürecinde uğradığı dönüşümleri karşılaştırarak, bu anlatımlarda üvey anneliğe verilen anlamların nasıl değiştiğini ortaya koymaktır.

Çalışma, masallarda yer alan üvey anne figürünün toplumsal roller ve beklentileri açısından nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin çocukların zihninde nasıl yer ettiğini analiz etmesi yönüyle önemlidir. Ayrıca, eğitim aracı olarak kullanılan masalların, bilinçaltı mesajlarını ele alması ve yeniden yazım tekniği ile oluşan değişimlerin toplumsal algılar üzerindeki etkilerini incelemesiyle de önem taşımaktadır. Diğer yandan kültürel söylemlerde olumsuz tasvirine rağmen üvey anne ile büyüyen çocuklar ile yapılan araştırmaların azlığı, var olan algıların temelini ve tesirlerini anlamaya çalışması, ayrıca problemler ve çözüm metodları ile ilgili fikir sunması çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu tür çalışmalar; edebi eserlerin ve sözlü kültürün toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için kritiktir ve çocuk edebiyatı ile toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi alanlara önemli katkılar sunar.

2. YÖNTEM

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve söylem analizi yöntemleri kullanılarak oluşturulmuş derleme çalışmasıdır. Bu yöntemler, masallardaki üvey anne figürünün toplumsal ve kültürel açıdan derinlemesine

incelenmesi, bu figürün yeniden yazım sürecinde nasıl evrildiğinin anlaşılması için gerekli verileri sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Nitel araştırma, sosyal bilimler başta olmak üzere birçok bilim dalında kullanılan ve araştırma sürecinin her aşamasında, geçerlik ve değerlendirme standartlarını içeren kapsamlı bir yöntemdir (Tekindal ve Arsu, 2020, 156). Sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe gibi insan davranışını araştıran disiplinler; insana ait olan karmaşık ve çok boyutlu yapının gerektiği gibi anlaşılması için, fen bilimlerindeki mekanik anlayışın aksine, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının daha uygun olduğunu belirtmektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 11). Literatür taraması, araştırılan konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmaların incelenmesi, sınıflandırılması ve sentez edilmesini kapsamaktadır. Bu proses, araştırma konusundaki var olan durumu ve literatürdeki boşlukları tespit ederek, yeni çalışmanın nereye oturacağını belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Gereken şartları taşıyan bir literatür taraması, çalışmanın özgünlüğünü ve bilime katkısını artırır (Demirci, 2014, 74). Çalışmada, bu yönetime bağlı olarak, çeşitli kaynaklardan bilgiler ve önceki araştırmaların sonuçları bir araya getirilmiş ve üvey anne figürünün tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl ele alındığını anlamak için kullanılmıştır. Söylem hem dille inşa edilen konuşmaları hem de yazılı ve sözel olmayan davranışları, hatta mimari yapıları da kapsamaktadır ve toplumsal iletişimde bunların bir bütün olarak kullanılmasıyla oluşmaktadır (akt: Gül ve Nizam, 2021, 183 (Sözen, 1999)). Söylem analizi ise, yazılı ve sözlü bağlamlarda kullanılan bu söylem dilinin incelenmesi anlamına gelir ve dilin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik bağlamlarını dikkate alır. Dil bilim ve sosyolojiyi birleştirerek, konuşmaların ve metinlerin bağlamlarını da analiz eder. Bu yöntem, dilin sadece sözlü ya da yazılı bir içerik olmasının ötesinde, sosyolojik dayanakları olan bir yapı olarak da ele alınmasını sağlar (Gül ve Nizam, 2021, 181).

Makalede, üvey anne figürünün nasıl sunulduğu ve bu sunumun toplumsal roller üzerindeki etkisi incelenmiştir. Söylem analizi ise, çalışmada ele alınan eserlerde, bu figürlerin nasıl temsil edildiğini ve okuyucuya nasıl aktarıldığını anlamak için kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Grimm Kardeş Masalları ve Üvey Anne Tiplemesi

Bu bölümde, Bütün dünyada Grimm Kardeşler olarak tanınan Jacob ve Wilhelm Grimm, gerçek halk masallarını sözlü kültürden yazılı kültüre dönüştüren halk bilimci iki kardeş olarak bilinmektedirler. Grimm Kardeşler'in, masallarında; içinde bulundukları dönemin siyasi ve kültürel etkileri görülmektedir (Yılmaz, 2013, 36). Bazı

araştırmacılar, Grimm Kardeşler'in halk dilinde söylenen masalları sözlü geleneğe uygun aktarmadıkları (Rifat, 1999) yönünde görüş bildirseler de metinlerin sözcük sırasıyla dahi oynamadıkları yönünde kanıt sunanlar da vardır (Aytaç, 1992). Fakat kabul gören iddia; masalların sözlü kültürden yazıya geçişi sırasında yazarlar tarafından değişikliklere uğradığı, sonrasında ise her bir yeni baskıda tekrar tekrar değiştiği yönündedir (Yılmaz, 2013, 38).

Maria Tatar "Sex and Violence: the Hard Core of Fairy Tales" adlı eserinde masallarda bulunan kötü simgeleri üç kısımda incelemektedir. İlki canavarlar ve devler, ikincisi hırsız ve sapkınlar, sonuncu grup ise insan eti yiyen ve insan kanı içen kötü üvey anneler, cadılar gibi kadın temsilleridir (Tatar, 1999, 364-373). Masallarda cadı, kötü ve büyücü kadın tiplmesi, iyi ve güçlü kadınlara göre daha fazla yer alır. Bunun nedeni ataeril sistemde istenen kadın rolüne ulaşmak için, insan ilişkileri üzerinden bilinçaltına hitap ederek; idealize edilen rolden farklı olanların cezalandırılacağı algısının oluşturulmasıdır (İçöz, 2014, 151).

Grimm Kardeşler, masallarında babaları genellikle iyi huylu, sessiz, ailesine bakmaya çalışan kişiler olarak yansıtırken; üvey anne, cadı gibi karakterleri ise çirkin, saldırgan, huzuru bozan, açgözlü, yalancı ve büyücü gibi olumsuz yönleriyle tasvir etmişlerdir. Yine üvey annenin çocuklarının karakterleri de kendileri gibi kötü, iyi yürekli annelerini kaybedip yetim kalan çocuklar ise, eğer kızsı iyi yürekli, güzel ve becerikli; erkekse yakışıklı, kahraman ve akıllı olarak anlatılmakta ve bu kızlar, masalın sonunda evlendirilmekte, böylece toplumsal normlara göre ödüllendirilmektedirler (Bettelheim, 1999, 275).

Bu betimlemelerde yer alan karakterlerin, Ortaçağ'da yaşanan cadı avı sürecinden etkilendiği düşünülmektedir ve buna bağlı olarak üvey anne veya cadı tipinin toplumsal bilinçaltındaki şekillenişine göre masallarda yer edindiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde başlayan ve büyü yaptığı öne sürülerek ortadan kaldırılan bu kadınlara karşı saldırılar devam ederek 16. Yüzyıla dek sürmüştür, bu dönemde ise şifacılık, ebelik gibi özellikleri olan kadınların bile cadılıkla ilişkisi olduğu inancı toplumda yaygın bir inanç olarak devam etmiştir (Tokdemir, 2020, 136). Bu çıkarımlardan da anlaşılabileceği üzere, genel olarak eril dilin kullanıldığı masallar; ataeril düzenin devamlılığını sağlamak ve güçlendirmek için kullanılmış araçlardır ve düzene karşı çıkan kızlar, masal anlatıcısı tarafından cadılar veya üvey annelerce cezalandırılmaktadır (Tokdemir, 2019, 41). Grimm Kardeşler'in masallarında da bu cinsiyetçi yaklaşımın izleri görülmekte, masallardaki kızlara edilgen roller yüklenirken, erkeklere rekabetçi, aktif ve etkin rollerle yer verilmektedir (Zipes, 2018, 135).

Masalların verdikleri mesajların yerine ulaşması bakımından fonksiyonları oldukça önemli olan masal karakterleri, masalların temellerini sağlayan unsurlarıdır ve işlevleri her zaman aynıdır (Propp, 2017, 24). Bu karakterlerden ele alacağımız üvey annenin işlevi; kötülüğün temsili olan cadıların prototipi olması ve kadına özgü analık, bağımlılık, üreme gibi unsurların zıddını taşıyarak, yaşlı, çirkin gibi ideal olmayan görünüşlerde somutlaştırılmasıdır. Ayrıca masal kızlarının babalarıyla evli olan fakat çocuk sahibi olmayan veya olamayan bu karakterler, okuyucuda üreme fonksiyonlarının ellerinden alınarak cezalandırıldığı yönünde algı uyandırmaktadırlar (Tokdemir, 2020, 139).

Orta Çağ'ın ataerkil toplum yapısında kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip değildir. Bu durum masallara da yansımakta ve ancak uysal, sabırlı, güzel ve çalışkan olduklarında değer görmektedirler (Önkol, 2023, 19). Bu metinlerde kadınlar, toplum kabullerine uygun olarak itaatkâr, güzel, evine bağlı ve namuslu bireyler olarak tanımlanır ve sosyal ve ekonomik yaşamda aktif olmaları uygun görülmez. Bu rolleri kabul etmeyen kadınlar ise toplumsal düzeni ve cinsiyet rollerine karşı tehdit olarak algılanarak hem erkekler hem de kadınlar tarafından dışlanır ve ötekileştirilirler (Özcan ve Akçaalan, 2024, 849).

Masallarda toplumsal cinsiyet rollerinden farklı karakterler olan cadı ve üvey anneler; düzene karşı çıkan, güçlerini kullanmak isteyen kadınlardır. Burada dikkat çeken diğer bir nokta ise, masallarda kimliklerden çok cinsiyetiyle dikkat çeken üvey anne modeline karşılık gelen üvey baba modelinin olmamasıdır. Yani kötülüğü temsil eden karakterler kadınlardır. Genelde yaşlı olan bu kadınlar, kendilerinde gittikçe azalan güzellik ve çekicilik gibi özelliklerin üvey kızlarında güçlendiğini görmeleriyle çatışma yaşayarak, onları durdurma ve yok etme eylemlerine girişirler. Bu durum, masallarda farklı şekillerde vurgulanan unsurlardır. Bu durdurma eylemi, Külkedisi masalında küller arasına hapsetme, Uyuyan Güzel masalında yüzyıllık uykuyla lanetleme, Hansel ve Gretel'de ise ormana terkedilme veya zehirlenme olarak betimlenmektedir (Rowe, 1979, 241). Diğer taraftan kötü üvey anne vurgusunun tersine, ölen öz annelerin iyi kalplilik, güzellik ve merhamet gibi erdemleri de okuyucuya gizliden veya açıktan belirtilmektedir (Tokdemir, 2019, 46). Annelikle bağdaştırılan bütün güzel özelliklerin tersinin yansıdığı karakter olan cadı ve üvey anneler; çocuklarını beslemek yerine, onlardan faydalanmakta ve onları hayat kaynağı gibi görmektedirler. Aynı zamanda üvey anneler, kötü içgüdü ve dürtüleri de sembolize etmektedirler (İçöz, 2014, 153).

Masallarda üvey anne varsa, sorunlu olan üvey anne ve kız ilişkisi de mevcuttur. Üvey anne, Pamuk Prenses masalında onu zehirleyerek öldürmeyi amaçlamakta, Külkedisine adeta kölelik derecesinde hizmetçilik yaptırmakta ve özgürlüğünü

sınırlamakta, Hansel ve Gretel'deki anne ise onları ormana terk etmektedir. Masallarda üvey anneyle ilgili iki husus öne çıkmaktadır. İlki cadı veya üvey annenin üvey çocuklarına doğrudan kötülük yapmaya veya öldürmeye niyetlenmiş olması, ikincisi ise her zaman mücadeleyi kaybetmesidir (İçöz, 2014, 153-154).

3.2. Türk Masallarında Anne Tiplemesi

Eski Türk masallarında anneler çok özel bir yere sahiptir. Çocuklarını koruyan kollayan anneler "Ak Ene", "Umay Ana", "Od Ene" gibi isimlerle anılırken, olumsuz kadın karakterler ise "Alkarısı/Albastı" gibi isimlerle karşımıza çıkmaktadır (Fedakâr, 2014: 8-9). Türk destanlarında kadınlar kahramanları doğuran ve onlara rehber olan güçlü karakterlerdir. Masallarda anne rolünü sadece biyolojik anneler değil, sütanne, dadı, üvey anne, kaynana gibi karakterler de üstlenmektedir. Öz anne iyiliği, şefkati, üvey anne kötülüğü temsil ederken, diğer figürlerin temsiliyetleri değişebilmektedir. Örneğin bazı anlatılarda kaynana gelinine yol gösteren bir karakterken, başka anlatıda kıskanç bir rolde görülebilmektedir. Türk masallarında anne gibi koruyucu ve doğurgan özelliği olan toprak, ağaç gibi nesneler, geyik, dişi kurt gibi hayvanlarda anne arketipi olarak görülmektedir (Torun ve Dursun, 2020, 539-540).

Çocuk ve halk masalları yazarı Samed Behrengî'nin masal ve hikâyelerinde üvey anne figürü, baskıcı, sevgisiz, batıl inançlara sahip ve çocuğa fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan olumsuz bir karakter olarak sunulur. Bu karakter sürekli bağırır, emreden, üvey çocuğunu evde istemeyen ve mantık açıklaması yapmadan kurallar koyan biridir (Sarpkaya, 2019, 67-68).

Özcan ve Akçaalan'ın (2024, 857) Kütahya masalları üzerinde yaptıkları çalışmalarına göre, bu anlatılarda kadınlara toplumun belirlediği roller verilir. Kötü kadınlar genelde çirkin, yaşlı, bencil ve toplumun dışında kalan kişiler olarak gösterilir. Bu kadınlar toplumun kurallarına uymadıkları için masal sonunda cezalandırılır ve dinleyicilerine "iyi kadın olmanın" önemini vurgulayan bir mesaj verir.

Özbek masallarında ise, pek çok masalda olduğu gibi kalıplaşmış kötü karakterlerden biri olan üvey anne figürüne rastlanır. Örneğin, "Gök Koç" ve "Gömgök Kuş" masallarında üvey anneler çocuklara zarar veren, kötü davranan, kötülük kaynağı tipler olarak yer verilmekte ve masalın sonunda cezalandırılmaktadırlar (Solmaz ve Akılmak, 2021, 46-48).

Öztürk (2011, 72) Türk ve Alman masallarında kadın tiplerini karşılaştırdığı çalışmasında Türk masallarında prenses, anne ve peri kızları gibi figürler olumlu özellikleriyle yer bulmaktadır. Üvey anne ve kayınvalide ise kötü kadın figürleri arasında yer alsa da, Konuşan Kaval gibi nadir örneklerde iyi özellikleri de

taşıyabilmektedir. Alman masallarında var olan cadı figürü ise Türk masallarında kocakarı olarak yer alır ve üvey anneye kötülük yapmasında yardımcı olur.

Türkiye’de masal çoğunlukla sözlü bir tür olarak kabul görmüş ve yazılı türe dönüştürülmesi fikri gerektiği kadar önemsenmemiştir. Ziya Gökalp, Nihal Atsız, Elatun Cem Güney gibi isimler bu alanda çalışmalar yapmış olsa da bu çabalar zayıf kalmış ve sürdürülememiştir. Bunun ana nedenlerinden biri, halkbiliminin kurumsallaşma sürecinde araştırmacıların masalları derlendikleri haliyle korumaya öncelik vermesi olmuştur. Halk bilimciler, bilimsel doğruluk adına masalların orijinalliğini koruma amacı taşıırken, bu yaklaşım masalların yeniden yazımını ve gelişimini engelleyerek türün durağanlaşmasına neden olmuştur (Özünel, 2021, 63).

3.3. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalının Büyücü Üvey Annesi

Masala Pamuk Prenses’in doğduğu gün ölen kraliçe annesinin yerine bir yıl sonra kral babasının evlenmesiyle dahil olan üvey anne, fiziksel açıdan güzel, fakat kıskançlık ve kibir gibi olumsuz özelliklerle tasvir edilmektedir. Annesinin ölümü Pamuk Prenses için yeni bir hayat sürecine başlama anlamı da taşımaktadır. Sihirli aynasının varlığı ve onunla konuşması, üvey anne kraliçenin büyücü özelliğinin de olduğunu işaret etmektedir. Bu ayna aynı zamanda kadınların güzel olma gerekliliğine vurgu yapan eril dili de yansıtmaktadır (Tokdemir, 2019, 46). Her gün aynasının karşısına geçerek ülkenin en güzel kadını kim sorusunu sorarak; cevabın kendisi olması memnuniyetini taşıyan kraliçenin, Pamuk Prenses’in büyümesi ve güzelliğinin artmasıyla, aynanın kendisi yerine Pamuk Prenses’in güzelliğini dile getirmesi üvey kızını tehdit algısı olarak görmesine yol açmıştır. Bu vurgu aynı zamanda, üvey annesinin bu vakte kadar tehdit olarak düşünmediği Pamuk Prenses’in varlığından rahatsızlık duymadığı anlamına da gelmektedir. Schanoes’e (2014, 15) göre sihirli ayna, masalarda sorunlu anne-kız ilişkilerindeki rekabeti arttırmak için sıkça işlenen bir semboldür.

Tokdemir’e (2020, 141) göre, masalın orijinalinde Pamuk Prenses’e kötülükler yapan kişi üvey değil öz annesidir. Aynadan kendisinden daha güzel olan kızının adını işittikten sonra, O’na karşı düşmanlık beslemeye başlar (Grimm, 2014, 171). Buna göre öz annenin kötü kalpli bir büyücü olduğu ve öz annenin kızına kötülük yapma ihtimali görülmediği için, yaptığı düşmanlıkların üvey anne etiketiyle yansıtıldığı ve kadınlar arası güzellik savaşının sembolleştirildiği anlaşılmaktadır.

Kıskançlık duygusunu ilk defa aynanın kendisine Pamuk Prenses’in daha güzel olduğunu söylediği zaman hisseden üvey annenin halini tasvir etmek için masalda “Kadın bunu duyunca irkilmiş; kıskançlığından yüzü sapsarı, yemyeşil olmuş” (Grimm, 2014, 170) ifadesi kullanılmış ve ondan kurtulmak için sarayın celladından masallarda

gerçek hayat ve bilinmezlik sembolü olan ormana götürüp öldürüp ciğerini getirmesini istemiştir. Prenses'in sarayda kendi doğasında değil de ormanda öldürülmesini istemesi ise, gerçek hayatla tanışması için öze dönmesi, orada yaşanacak tecrübeleri görmesi anlamı da taşımaktadır (Tokdemir, 2020, 139). Fakat cellat Pamuk Prenses'e acıyarak denileni yapmamış, ormanda avladığı hayvan yavrusunun ciğerini kraliçeye getirmiştir. Masallarda ciğer, yiyene şifa kaynağı olan bir figürdür (Işık, 2009, 479). Burada ise, sadece öldürtmekle kalmayıp cellattan Pamuk Prenses'in ciğerini söküp getirmesini istemesi ve gerçekten kızın ciğeri sanarak onu yemesi kraliçenin üvey kızına duyduğu kininin ne denli şiddetli olduğunun da göstergesidir.

Masalın devamında Pamuk Prenses'in ormanda yedi cücelerin evini bulması ve cücelerin, onların işlerini yapması karşılığında orada kalmasına izin vermeleri, kızların baba otoritesinden sonra eş otoritesine geçişini düşündürmektedir. Üvey annelerin toplumda kabul görmeyen kötü duygu ve dürtüleri de temsil ettiği düşünülürse, Prensesin üvey anneden kurtulmak için ev içindeki işleri seve seve kabul etmesi, toplumsal cinsiyet rollerine uyumun, toplumsal kabulün kriteri olarak gösterildiğini düşündürmektedir. Kadının güvenli yeri evdir anlamını da düşündüren bu vurgu, aynı zamanda kadına atfedilen toplumsal rollerinin de severek kabulünün sağlanmasının bilinçaltına indirgenmesidir.

Pamuk Prenses'in yaşadığını çok güvendiği sihirli aynasından öğrenen üvey anne, onu öldürmek için farklı yollara başvurur. Fakat tanınmaması ve Prenses'in kendine merhamet etmesi için öncelikle kendini zararsız ve savunmasızlık sembolü olarak yaşlı kadın kılığına sokar. İlk olarak ipek kuşak satıcısı olarak gelip, Prenses'in beline çok sıkı doladığı kuşakla onu nefessiz bırakıp gider. Burada bekaret kemerini andıran kuşakla belin sıkılması, toplumda bekaret adına yapılan yaptırımların çağrışımını anımsatmaktadır. Cücelerin eve gelip kuşağı kesmesiyle tekrar hayata dönen Pamuk Prenses'i zehirli tarakla da öldürmeyi deneyip başaramayan üvey anne, son olarak, günlerce uğraşarak yaptığı kırmızı elma ile onu zehirlemeye karar vermiştir. Pamuk Prenses'in elmayı kabul etmemesi üzerine kraliçenin ona: "Zehirden mi korkuyorsun yoksa?" diye sormuş. Bak işte ortasından kesiyorum. Kırmızı yanını sen ye... Ben de beyaz yanını yiyeyim." diyerek ikna etmesi, şeytanın Âdem ve Havva'yı aldatmasını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda yasak olanı da ifade eden kırmızı elma, Hristiyan inancında Havva'nın Adem'i ikna ederek yedirdiği meyvedir. Başka bir bakış açısıyla da kötü içgüdülerin insanı kötü sona hazırlarken kullanacağı duygular olarak imgelenebilir. Elma İncil'de insanın sonsuz yaşam olan Cennet'ten, ölümlü dünyaya kovulmasına neden olan arzuların meyvesi olarak da geçmektedir (Girardot, 1977,

292). İnsanın Cennet'ten çıkmasına sebep olan günahın ve arzusun sembolü olan bu meyveyi yemesiyle Prenses'in ölüm haline geçmesi, bir nevi uyarı anlamı da taşımaktadır: Yasak olanı denersen ölürsün!

Üvey anne olan kraliçenin Prenses'i öldü sanarak sevinmesi ise; "Kar gibi ak, kan gibi al, abanoz ağacı gibi kara ha? Bu sefer cüceler seni yeniden diriltemeyecekler! demiş. Kadın eve döner dönmez aynaya sormuş: " Küçük ayna, söyle bakayım, bu ülkenin en güzel kadını kim?" Ayna dile gelmiş:" Bu ülkenin en güzel kadını sizsiniz kraliçe hazretleri! demiş. Bunun üzerine kadının kıskanç yüreğine su serpilmiş ama kıskançlar ne kadar rahat edebilirlerse o kadar" (Grimm, 2014, 175) cümleleriyle anlatılmıştır. Kraliçenin güzel olmak uğruna öldürdüğü kıza rağmen rahatlaması travmatik semboller içermektedir. Diğer taraftan da kadınların güzellik uğruna kendilerine, başka hayatlara ve doğaya zarar veren yöntemleri de akla getirmektedir.

Masalın sonlarına doğru, Prens'in cam tabutu taşıırken sarsmasıyla Prenses'in boğazından elma parçasının çıkar ve Prenses yaşama döner. Kendisine âşık olan Prens ile gerçekleştirilen düğünlerine ise üvey anne çağrılır. Üvey anne düğüne hazırlanırken, yine eril dilin sözcüsü olarak imgelenen aynaya kimin güzel olduğunu sorar ve yine istediği cevabı alamaz. Düğüne gidince kendisi için hazırlanan içinde ateş olan demir terlikleri giyinerek acı bir şekilde ölmesiyle son bulan masal, kötülüğün er geç cezasını bulacağı mesajıyla bitmektedir.

Masalın diğer versiyonlarında üvey annenin ölümü farklı şekillerde olmaktadır. Çok yaygın olmasa da bir anlatımda üvey anne öldürülmeyerek Prenses tarafından çok uzak ülkelere sürgüne gönderilmiş ve böylece kötünün yaşamasının hayat kanunu olduğu, fakat onu kendimizden uzaklaştırmamız gerektiği mesajı verilmek istenmiştir. Ormana dalarak uçurumdan aşağı yuvarlanması şeklinde gerçekleşen başka bir ölüm sahnesi ise; masallarda toplumsal normlara uymayan kadın tiplerinin cezalandırılma sembolü olarak düşünülebilir. Eril dile sahip masallar, bu şekilde ağır cezalarla aykırı davranan kadınların kötü sonu mesajını okuyucuya göndermektedirler (Sezer, 2014, 96).

Diğer masallarda olduğu gibi bu masalda da Pamuk Prensesin babasının pasif rolü, gücün üvey annede olduğunu anlatmaktadır. Külkedisi, Hansel ve Gretel masallarının üvey annesi de bu şekilde babayı pasifize etmiş kadın görünümündedir. Üvey anne erkeğin iktidarını güçsüz bırakan, doğurgan olmayan, kötü ve korkutucu kadın olarak simgelenir ve masalın sonunda sert şekilde cezalandırılarak masaldan çıkartılır. İyi kız ise, masal sonunda kahraman bir erkek ve genellikle Prensle evlenerek eril iktidarı tekrar olaya hâkim kılar.

Masallarda, masalın “iyi kızının” gösterişli düşünlerle evlenmesi, kızların bu düşünle evde yaşadığı üvey anne zulmünden kurtulması da bir bilinçaltı mesajıdır. Yine kahramanların isimleriyle değil de toplumsal rol ve statüleriyle (üvey anne, prens, kral vb.) zikredilmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin belirli kalıplarla genelleştirilmeye çalışıldığını düşündürmektedir.

3.4. Yeniden Yazımda Yedi Cücesi Olmayan Pamuk Prenses’in Üvey annesi

Masallar, toplumların kültürel kodlarını gelecek nesillere aktaran ve kişileri toplumsal rollere hazırlayan işleve sahiptir. Bu nedenle özellikle kadın rollerinde ataerkil ideolojiyi destekleyen yönüyle feministler tarafından eleştirilmektedir. Geleneksel masallarda fitneci, kıskanç ve günahkâr olarak sunulan kadınların sosyal rolleri ev içiyle sınırlandırılmakta, güzellik ve itaatkarlık teşvik edilmekte, kadınlar pasif, erkeğe bağımlı rollerle temsil edilmektedirler. Bu nedenle feminist kuramcılar yeniden yazma girişimiyle bu kodları yıkmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamak amacındadırlar (Gün, 2008, 135-141)

Yeniden yazım; bir metni dönüştürerek fakat aynı zamanda o metne açık veya kapalı mesajlarla gönderme yaparak yineleyen metinlerdir (Aktulum, 2007, 236). 1970 sonrası Batı’da ilerleyen feminist hareketler, kadının sıradanlığını reddeden cadı ve üvey anne tiplemesini düzeltmek amacıyla yeniden yazımlarla çaba sarf etse de, halk kültüründe zalim, merhametsiz, büyücü vb. tanımlar, insanların bilinçaltındaki kötü tasvirlerle devam etmiştir (Zipes, 2018 ,175).

Murathan Mungan “Kirk Oda” adlı kitabının ilk hikayesi “Yedi Cücesi Olmayan Bir Pamuk Prenses” adından da anlaşıldığı gibi; orijinal adı “Schneewittchen” olan Grimm Kardeşlerin “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” masalının yeniden yazım tekniğine uyarlanmasıdır (Yılmaz, 2013, 94). Murathan Mungan’ın liseyi bitirdiği zaman anne diye bildiği kişinin üvey annesi olduğunu öğrenerek büyük bir sarsıntı yaşaması ve dünya ile aidiyet hissetmediği bir ilişki içine girmesi, edebi kişiliğinin oluşmasında büyük önem taşımaktadır. Üzerinde hep üvey kimliğinin varlığını hisseden Mungan’ın kardeşinin olmaması da eğreti olmak kimliğini kuvvetlendirir (Sabaş, 2014, 25).

Pamuk Prenses’in sıradan bir kız haline dönüştüğü Mungan’ın yeniden yazımında, masalının orijinalinde; üvey anne kötü yürekli, büyücü bir kadinken, burada olağan, hatta üvey kızının evlenmediği için üzülen bir kadın tiplemesinin değersel dönüşüm tekniğiyle dönüşmesi (Aktulum, 2007, 148) şu şekilde anlatılmaktadır: “Üvey annesi ise çok üzülmüştü bu işe. Ama onun da elinden bir şey gelmiyordu. Bir türlü Pamuk Prenses’e söz dinletemiyordu. Tabi Pamuk Prenses’in bir de üvey annesi varmış.

Çünkü o ülkede herkesin bir üvey annesi varmış. Bütün genç kızlar üvey annelerini fena kalpli zannederlermiş. Oysa bütün üvey anneler gibi Pamuk Prenses'in üvey annesi de yalnızca bir anneymiş" (Mungan, 1998, 7). Üvey annesinin normal birine dönüşmesinden hoşlanmayan Pamuk Prenses ise, aynadan yardım ister; "N'olur üvey anneme söyle beni ormana göndertsin, boynumu kestirtsin, avcı bana acısın, bir tavşanın kanını sürsün bir beze... Ölümü öp ayna aynen bunları söyle üvey anneme." (Mungan, 1998, 8).

Bu yazımda, her şey neredeyse orjinal metnin tam tersi sembolleştirildiği gibi, sonunda yedi cücesini bulamayan Pamuk Prenses de bir masalı olmayacağının farkına varmakta ve kötü kalpli üvey anne olmayı tercih etmektedir. Masalın sonunda ise kendisini bekleyen bir prens bulma ümidiyle dağ tepe gezer ve umduğunu bulamayarak kulübesinde, hayallerine kavuşmadan ölür. Yazar bu söylemle, gerçek yaşam ile masal dünyası arasındaki farkı ayırt etmeyerek mutlu son beklentisi taşıyan bireylerin yaklaşımlarını eleştirel bakış açısıyla yorumlamaktadır (Sabaş, 2014, 5).

Mungan, "Yedi Cücesi Olmayan Pamuk Prenses" öyküsünde üvey anneyi sıradanlaştırmasına rağmen, "Zamanımızın Bir Külkedisi" isimli yeniden yazımında Külkedisi masalını evlenerek sınıf atlama arzusundaki kadınları hicvetmek amacıyla kullanmış ve üvey anneyi klasik tarzda ele almıştır. Bu öyküde, üvey anne kötü kalpli, Külkedisi ise ne yapsa anneye yaranamayan kız olarak tasvir edilmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çocuklar için dil gelişimleri yanında, özellikle sosyalleşme sürecinde büyük önemi olan masallar, toplumsal rollerin ve beklentilerin içselleştirmelerini kolaylaştıran, kültürel rollerin benimsemelerine katkı sağlayan önemli sözlü araçlardır.

Çalışmamızda incelediğimiz masal ve makaleler ışığında; nesilden nesile aktarılan, dinleyicilerine hayal dünyasının kapılarını sonuna kadar açan, zaman zaman eğitim aracı olarak kullanılan masalların toplumsal rollerin oluşmasında sanılandan daha güçlü etkiler taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu yapıtlar sözlü kültürün de etkisiyle, toplumda kabul edilmesi istenen davranış ve rol kalıplarını içeriğine yansıtmakta ve bilinçaltı mesajlarla da kullanıcılarına kabul ettirilmesi sağlanmaktadır. Bu bağlamda, özellikle Ortaçağ'daki toplumsal rollere karşı koyan kadın figürlerinin üvey anne, cadı gibi olumsuz tiplerle temsil edilerek, geleneksel annelik rolünden sapmanın sonucunda cezalandırıldıkları veya ortadan kaldırıldıkları dikkat çekmekte ve kadınlık rolleri yeniden yapılandırıldığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, üvey anne

tiplmesi yalnızca bireysel bir karakter değil, toplumun kadına biçtiği rol ve korkuların da simgesidir.

Masallarda üvey nitelemesi kullanılan temsillerin olumsuz davranış kalıplarıyla temsil edilmesinin çocuk dünyasında travmatik etkilere yol açacağı, bu tarz anlatımların, çocuklarla sağlıklı ilişkiler kurmak isteyen üvey ebeveynlerin işini zorlaştıracacağı düşünülmektedir. Bu ön yargıyı azaltmak niyetiyle son dönemlerde yeniden yazım masallarda eski masalların aksine bu durum azalsa, büyük çoğunluğunda üvey anneler biyolojik annelerin rolünde gösterilse de, var olan olumsuz düşünceyi değiştirecek sayı ve nitelikte olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" masalında üvey anne figürünün temsil edilişı ve Murathan Mungan'ın "Kırk Oda" isimli eserinde bu temsile nasıl yer verildiği incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, masallarda üvey anne figürünün genellikle kötü ve cadı karakterler olarak betimlendiği ve bu durumun toplumsal bilinçaltına derin etkilerde bulunduğu görülmüştür. Ancak, yeniden yazım teknikleri ile bu figürün daha insancıl ve anlayışlı karakterler olarak da sunulabileceği, böylece çocukların toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri konusundaki algılarının olumlu yönde değiştirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmanın masallardaki üvey anne figürünün yeniden yazım teknikleriyle nasıl dönüştürülebileceğini göstermesi ve bu dönüşümün çocukların bilişsel ve dil gelişimine, toplumsal kuralların ve cinsiyet rollerinin anlaşılmasına olan etkilerini ortaya koyması yönüyle literatüre yaptığı katkıdan yola çıkılarak; gelecekteki çalışmaların masallarda yer alan diğer temsillerini de incelemesi ve üvey ebeveynlerin olumlu temsil edilmesine yönelik stratejiler geliştirmesi önemlidir. Bu minvalde masalların yeniden yazımı, daha kapsayıcı ve adil toplumsal normların inşa edilmesine katkıda bulunabilir.

Günümüzde boşanma oranlarının artmasıyla birlikte, üvey ebeveynlik daha yaygın bir olgu haline gelmiştir. Ancak masallarda üvey annelerin kötü karakterler olarak sunulması, bu aile yapılarının kabulünü zorlaştırmakta ve üvey ebeveynlerin çocuklarla sağlıklı ilişkiler kurmasını engelleyebilmektedir. Yeniden yazım teknikleri kullanılarak masallarda yapılan değişikliklerin, bu olumsuz algıların dönüştürülmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu şekilde kurgulanan modern masallar, üvey anne figürünü daha olumlu ve biyolojik annelerle eşdeğer bir şekilde sunarak, çocukların bu yeni aile yapılarına uyum sağlamalarına yardımcı olabilir.

5. ÖNERİLER

- Eğitimciler ve ebeveynler, çocuklara masal seçerken ve anlatırken masalların içerdiği bilinçaltı mesajlara dikkat etmelidir. Özellikle üvey anne gibi karakterlerin olumsuz tasvirlerinden kaçınılmalı ve alternatif, olumlu karakter temsilleri sunulmalıdır.
- Yazarlar ve yayıncılar, geleneksel masalları yeniden yazarak günümüz toplumsal değerlerine uygun hale getirebilirler. Bu yeniden yazımlarda, üvey ebeveynlerin olumlu rollerini vurgulayan hikayeler oluşturulabilir. Özellikle boşanmaların oldukça fazla olduğu günümüzde, üvey ebeveynin kötülüğü fikrinin yıkılmasının çocukların ruh sağlığına olumlu katkılar yapacağı beklenmektedir. Bu yüzden bu alana katkı sağlayacak eserlere ihtiyaç vardır.
- Masal yazarları, karakter temsillerini çeşitlendirmeli ve her türden ebeveynin (biyolojik, üvey, evlat edinen) olumlu ve olumsuz yönlerini dengeli bir şekilde ele almalıdır. Bu yaklaşım, çocukların farklı aile yapılarının kabul edilebilir olduğunu anlamalarına yardımcı olacaktır.
- Okullar ve eğitim kurumları, çocukların aile yapıları içindeki ilişkilerini desteklemek amacıyla tüm ebeveyn tiplerine (öz, üvey, evlat edinen vb) yönelik psikolojik danışmanlık ve eğitim programları düzenleyebilir. Bu programlar, masalların çocuklar üzerindeki etkilerini anlamaya ve bu etkilerle başa çıkmaya yardımcı olabilir.
- Akademisyenler, masalların çocukların sosyalleşme ve toplumsal rolleri üzerindeki etkilerini daha derinlemesine inceleyen gözlemsel araştırmalar yapmalıdır. Bu araştırmalar, daha bilinçli masal yazımı ve eğitimi için veri sağlayabilir. Bu bağlamda, Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın son yıllarda gerçekleştirdiği masal destekli (arşivleme, yerel masal derleme, çocuklara uygun içerik üretimi gibi) çalışmaları dikkate almak önem arz etmektedir.
- Medya yapımcıları ve senaristler, çocuk programları ve filmlerde üvey ebeveynleri daha olumlu bir şekilde temsil edebilirler. Bu tarz çalışmalar toplumsal algıları değiştirmede önemli bir rol oynayabilir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Aslantürk, H., & Kılıç, A. K. (2020). Üvey aileye sahip gençlerde aile aidiyeti: Nitel bir analiz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1171–1189.
- Aytaç, G. (1992). *Yeni Alman edebiyatı tarihi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bettelheim, B. (1999). Hansel and Gretel. In M. Tatar (Ed.), *The classic fairy tales* (pp. xx–xx). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bozkur, B., & Taylan, A. (2020). Medyada annelik temsili: Anaakım ve alternatif medyada anneliğin sunumuna yönelik karşılaştırma. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 34, 45–65.
- Brown, S. L, Manning, W. D., & Stykes, J. B. (2015). Family structure and child well-being: Integrating family complexity. *Journal of Marriage and Family*, 77(1), 177–190.
- Cann-Milland, S., & Southcott, J. (2018). The very perplexed stepmother: Step motherhood and developing a healthy self-identity. *The Qualitative Report*, 23(4), 823–838.
- Collin, F., & Laborie, F. (2015). Annelik. In H. Hirata et al. (Eds.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (pp. 39–45). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demir, D. (2017). Hansel ve Gretel adlı masalın Greimas'ın eyleyenler modeline göre incelenmesi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(5).
- Demir, R. (2017). Üvey anne ile Fatma masalının psikanalitik yöntemle incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 499–512.
- Demirci, A. (2014). Literatür taraması. In *Coğrafya araştırma yöntemleri* (pp. 73–108).
- Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik yöntemin kuralları* (D. Özcan, Çev.). İstanbul: Doğu Batı.
- Dursun, A., & Torun, D. (2020). Türk halk anlatılarında anne arketipi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(30), 537–554.
- Fedakâr, P. (2014). Besleyen mi, öldüren mi: Türk mitik tasavvurunda anne arketipinin antropomorfik görünümüleri. *Milli Folklor*, 103, 5–19.
- Fidan, F. Z. (2022). Üvey annelik algı ve tanımları: Kişisel deneyimler ve kültürel hafıza. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 8(21), 34–45. <https://doi.org/10.51293/socrates.332>
- Girardot, N. J. (1977). Initiation and meaning in the tale of Snow White and the Seven

- Dwarfs. *The Journal of American Folklore*, 90(357), 274–309.
- Grimm, J. W. (2014). The complete first edition: The original folk and fairy tales of the Brothers Grimm. In J. Zipes (Ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gül, S. S., & Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 181–198.
- Gün, B. (2008). *Masallara feminist bir bakış ve cinsiyet meseleleri* (Yüksek lisans tezi, A Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ABD). Ankara.
- Işık, N. (2009). *Türk masallarının sembolik açıdan çözümlenmesi* (Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- İçöz, F. (2014). Sadece hak edenler için bir öykü: Tüm masalların tek cadısı. *Monograf*, (2).
- İnal, İ. (2014). Üvey evladi hukuksal konumu. https://www.academia.edu/13169904/%C3%9Cvey_Evlad%C4%B1n_Hukuksal_Konumu (Erişim Tarihi: 21.09.2022)
- Jung, C. G. (2019). *Dört arketip* (Z. A. Yilmazer, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Korucu, A. A. (2019). Freudyen ve Jungiye yaklaşım larla anne olgusu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 133–143.
- Mungan, M. (1998). *Kırk oda*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Önkol, A. (2023). Toplumsal cinsiyet rollerinin masallara etkisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 11–24.
- Özcan Güler, D., & Akçaalan, H. (2024). Kütahya masallarında ötekileştirilen kadınlık rolü: Maktul kadınlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 849–858. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1439762>
- Öztürk, F. S. (2012). *Türk ve Alman masallarından seçilen örnek metinlerde kadın figürleri* (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi).
- Özünel, E. Ö. (2011). Yazının izinde masal haritalarını okuma denemesi: Masal tarihine yeniden bakmak. *Millî Folklor*, 23(91).
- Rifat, M. (1999). *Gösterge eleştirisi*. İstanbul: Kaf Yayıncılık.
- Rowe, K. E. (1979). Feminism and fairy tales. *Women's Studies*, 6, 237–257.
- Sabaş, E. P. (2014). *Murathan Mungan'ın öykü ve romanlarında kadın* (Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi).

- Sarpkaya, S. (2019). Samed Behrengi'nin eserlerinde çocuk. *Mecmua*, (7), 62–73.
- Schanoes, V. L. (2014). *Fairy tales, myth and psychoanalytic theory: Feminism and retelling the tale*. Burlington, VT: Ashgate.
- Sezer, M. Ö. (2014). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım-Yayın.
- Solmaz, E., & Akılmak, Z. (2021). Özbek masallarındaki kötücül unsurlar üzerine bir inceleme. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(2), 43–54.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tekindal, M., & Arsu, Ş. U. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153–172.
- Tokdemir, K. (2019). Kötü kadın/iyi kadın zıtlığı: Batı ve Doğu masallarında cadı prototipinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 38–50.
- Tokdemir, K. (2020). Pamuk Prenses ile Hansel ve Gretel masallarında cadı-doğa bağlantısının incelenmesi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(1), 129–150.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. H. (2013). *Masalların dönüşü, masalların dönüşümü: Çağdaş Türk edebiyatında Grimm masallarının metinlerarası kullanımları (Murathan Mungan örneği)* (Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi).
- Zipes, J. (2018). *Peri masalları ve yıkma sanatı: Çocuklar için klasik masal türü ve uygarlık süreci* (Z. Ç. Kanburoğlu, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.